

Osvrt 3. Uticaj nepouzdanosti statističkih podataka na kreiranje ekonomske politike u Srbiji

Danko Brčerević¹, Milojko Arsić²

Za uspešno vođenje ekonomske politike, ali i za ekonomske analize (kakve se sprovode u *QM*-u) neophodni su pouzdani i pravovremeni statistički podaci. Smatramo međutim da RZS u nekim važnim slučajevima ne obezbeđuje takve podatke. Poslednje revizije i novi objavljeni podaci RZS-a koji se odnose na statistiku nacionalnih računa i zaposlenosti otvaraju brojne dileme kod korisnika ovih podataka koje zbog svog značaja zaslužuju širu stručnu diskusiju.

Revizijom nacionalnih računa za 2012. godinu korigovan je realni rast investicija u toj godini sa -3,4% na 14,4%, odnosno za gotovo 18 procentnih poena. No, siocima ekonomske politike i ekonomskim analitičarima je dakle pre godinu dana signalizirano da investicije u Srbiji imaju zabrinjavajući pad, a sada saznajemo da investicije ne samo što nisu imale pad već su u 2012. godini zapravo ostvarile visok rast (ukoliko je i ovaj novi podatak tačan). Napominjemo da revizije podataka nisu neuobičajena pojava u statističkim sistemima i, kako se navodi i na sajtu RZS-a, posledica su unapređenja metodologije, promene metoda obračuna, ispravke grešaka u podacima i dr. Nije dakle sporno da su revizije podataka potrebne, uobičajene i da se njima postiže fina korekcija podataka, često veoma bitna kod složenijih statističkih istraživanja. Međutim, kada se revizijom jedan od najvažnijih makroekonomskih agregata, investicije, promeni za 18 procentnih poena sa godinu dana zakašnjenja – postavlja se pitanje da li nam RZS u realnom vremenu uopšte daje čak i najosnovniji uvid u glavne trendove privrede Srbije?

Nakon poslednje revizije, BDP je u 2012. godini ostvario pad od 1,5% umesto prethodno procenjenog pada od 1,7% – što predstavlja uobičajenu korekciju kakve se rade širom sveta. Ogromna korekcija investicija u 2012. je ispraćena drugim promenama u nacionalnim računima, pa je njen uticaj na BDP dobrim delom kompenzovan. Najveća promena je bila na učešću uvoza i izvoza u BDP-u, tako da je doprinos neto izvoza rastu BDP-a u 2012. godini smanjen za oko 3,5 procentnih poena (i pored gotovo nepromenjenih stopa rasta uvoza i izvoza). Ukupni rast BDP-a u 2012. godini se stoga promenio za svega 0,2 procentna poena naviše i pored izuzetno velikih promena pojedinačnih agregata koji ga sačinjavaju.

RZS je krajem decembra objavio i novu, zvaničnu, vrednost nominalnog BDP-a u 2012. godini, koja je u odnosu na prethodnu procenu niža za 1,1%. To znači da je ostvareni BDP u 2012. godini bio za 320 miliona evra manji nego što smo do sada mislili. Podsećamo i da je u isto vreme kada je nominalni BDP korigovan naniže za 1,1%, realni rast BDP-a u 2012. godini revidiran u suprotnom smeru, za 0,2 p.p. naviše. Iz toga sledi da je deflator BDP-a za 2012. godinu promenjen za čak 1,3 procentna poena. Promenu deflatora BDP-a od 1,3 p. p. smatramo velikom i neočekivanom, jer su njegove najvažnije komponente, inflacija i kurs dinara u 2012. godini, odavno poznate.

Sa novom vrednošću BDP-a u 2012. godini menja se vrednost i svih drugih indikatora koji se računaju u odnosu na BDP. Na primer, sada nova vrednost učešća javnog duga u BDP-u na kraju 2012. godine iznosi skoro 62% BDP-a.³ Pošto vrednost nominalnog BDP-a za 2012. godinu ujedno predstavlja i osnovu za računanje BDP-a u 2013. godini – smanjiće se i nominalni BDP u 2013. godini, a učešće javnog duga u BDP-u na kraju 2013. godine će se vrlo verovatno približiti 65% BDP-a.

Dodatni problem je postojanje pristrasnosti u preliminarnim procenama BDP u odnosu na njihove konačne vrednosti. Od 2009. godine do danas svaki put je konačna nominalna vrednost BDP-a bila manja od preliminarne za 1 do 3%. Ako su greške slučajne njihov prosek bi trebao da bude nula, tj. nekada bi preliminarni podaci bili veći od konačnih, dok bi nekada bili manji, ali bi u proseku preliminarni podaci bili jednaki konačnim. Međutim, u slučaju nominalnog BDP-a Srbije konačni podaci su skoro uvek niži od preliminarnih što ukazuje na to da je greška sistematska, a ne slučajna. Preliminarne procene nominalnog BDP-a se računaju na osnovu preliminarnih procena realnog rasta BDP-a i deflatora. Konačne procene BDP-a mogu da se razlikuju bilo zbog promena realnih stopa rasta BDP bilo zbog promena deflatora. I u ovom slučaju očekivali bismo da se nekada promene deflatori, a nekada realne stope rasta. U praksi se međutim u poslednje četiri godine dešavalo da se nakon svake konačne objave vrednosti nominalnog BDP-a (koja je niža od preliminarne), zadrži praktično nepromenjena realna stopa rasta BDP-a za tu godinu, a umanjni deflator. Naše je mišljenje da je malo verovatno da je četiri godine uzastopno dolazilo do grešaka u izračunavanju preliminarne deflatora, a da je realni rast BDP-a već preliminarno dobro procenjen.

Veliko smanjenje nezaposlenosti na koje ukazuju podaci iz oktobarske Ankete o radnoj snazi (ARS) je takođe

¹ FREN

² Ekonomski fakultet i FREN

³ Na osnovu vrednosti javnog duga u 2012. koji je objavila Državna revizorska institucija

vrlo upitno⁴. Prema podacima ARS-a broj zaposlenih je u oktobru 2013. u odnosu na april iste godine povećan za čak 7,5% (sa 2,23 miliona zaposlenih na 2,39 miliona) dok se stopa nezaposlenosti smanjila sa 25% na 21%. Velika poboljšanja na tržištu rada se po ARS-u potvrđuju i na međugodišnjem nivou⁵. Do rasta zaposlenosti je najviše došlo u sivoj ekonomiji, kod pomažućih članova domaćinstva u poljoprivredi i u slučaju samozaposlenih – što je u osnovi teško proverljivo, jer pouzdana statistika ovih delova privrede ne postoji. Na primer, broj pomažućih članova domaćinstava dupliran od aprila do oktobra 2013. godine (videti Poglavlje o tržištu rada). Iako se ne može neposredno proveriti, nije teško pokazati na osnovu posrednih indikatora da je ovoliki rast zaposlenosti, čak i u neformalnom delu ekonomije malo verovatan.

Značajno povećanje zaposlenosti u 2013. godini nije bilo u skladu sa kretanjem svih drugih makroekonomskih parametara. Pre svega, za velika poboljšanja na tržištu rada neophodan je snažan oporavak privredne aktivnosti, i obrnuto, velika poboljšanja na tržištu rada trebalo bi da utiču na rast BDP-a – to je npr bio slučaj sa baltičkim zemljama tokom 2010. godine. Do ovog oporavka u drugoj polovini 2013. godine međutim nije došlo, a čak bismo mogli da kažemo da je ubedljivo najveći deo privrede Srbije u 2013. godini bio u recesiji.⁶ Niska stopa rasta privrede uz veliki rast broja zaposlenih bi takođe impliciraju da je došlo do snažnog pada produktivnosti, što je malo verovatno. Uticaj preko 150.000 novozaposlenih od aprila do oktobra bi morao da se oseti i na povećanju prometa u trgovini i životnog standarda stanovništva, što se na osnovu kretanja privatne potrošnje koju objavljuje RZS – nije desilo.

Još direktnije se nekonzistentnost rasta zaposlenosti u 2013. u odnosu na druge statističke pokazatelje može pokazati na osnovu analize sektorskih kretanja broja zaposlenih. Tako je po ARS-u broj zaposlenih u građevinarstvu od oktobra 2012. do oktobra 2013. godine povećan za preko 4%. Sa druge strane RZS je otprilike u isto vreme sa objavljivanjem ARS-a, objavio i drugi podatak, da je građevinarstvo u 2013. godini ostvarilo pad od oko 20%. Mi smo kao dodatni indikator za kretanje građevinske aktivnosti koristili i proizvodnju cementa. Proizvodnju cementa je lako pratiti, a cement se koristi prilikom svih građevinskih radova. Na ovaj

način smo želeli da u ocenu građevinske aktivnosti uključimo i onaj deo građevinarstva koji je možda van vidokruga zvanične statistike tog sektora, a uključen je u ARS. Međutim i proizvodnja cementa potvrđuje da je građevinska aktivnost u 2013. godini imala dubok pad – što znači da je podatak o rastu broja zaposlenih u građevinarstvu verovatno pogrešan, čak i kad se u taj rast uključi neformalna zaposlenost.

Poslednji podaci iz Ankete o radnoj snazi, po našoj oceni, na jednoj strani donosiocima odluku šalju pogrešan signal o poboljšanju stanja na tržištu rada, dok na drugoj strani izazivaju sumnju u pouzdanost statističkih podataka kod velikog broja investitora i analitičara koji prate kretanja u privredi Srbije.

QM u svojim analizama najviše koristi podatke RZS-a. Zbog toga podržavamo svako unapređenje rada ove institucije i usvajanje novih i unapređenih metodologija koje je trenutno u toku.⁷ Pa ipak, teško da samo promena metodologije može da objasni korekciju rasta investicija za 18 procentnih poena, neusklađenost realnog rasta BDP-a i njegove nominalne vrednosti, kao i snažan rast zaposlenosti u uslovima sporog privrednog rasta. Zbog toga smatramo da bi RZS kod svake veće promene (poput ove sa investicijama na primer) morao da uspostavi praksu da obrazloži zašto je tačno do promene došlo, zbog čega se nova vrednost razlikuje toliko od prethodne i da li očekuju da će se slične korekcije dešavati i u budućnosti.

4 Podsećamo da su i ranije u Anketi o radnoj snazi objavljivani krajnje neobični podaci o promenama zaposlenosti o čemu smo pisali u prethodnim brojevima *QM*-a. Jedna od takvih malo verovatnih promena je i nagli pad broja zaposlenih u poljoprivrednim domaćinstvima tokom 2009. godine.

5 Ovo smo dodatno proverili kako bismo isključili eventualni sezonski uticaj na rast broja zaposlenih u oktobru. Rast zaposlenosti i jeste bio nešto manji na međugodišnjem nego na polugodišnjem nivou, ali oba indikatora ukazuju na velika poboljšanja na tržištu rada.

6 Za više detalja v. odeljak 2 „Privredna aktivnost“ ovog izdanja *QM*-a

7 Na sajtu RZS objavljeno je da je u toku proces usklađivanja sa metodologijom ESA 2010